

Младешта
В движение

Инициатива на Европейския съюз

in
EUROPE
<http://europa.eu/youthonthemove>

Твоите права като студент в чужбина

Наръчник за правата на студентите, участващи в студентска мобилност в Европейския съюз

Europe Direct е услуга, предназначена да ви помогне да намерите отговори на въпросите, които си задавате за Европейския съюз.

Единен безплатен номер (*): 00 800 6 7 8 9 10 11

(* Някои мобилни оператори не разрешават достъп до номера, започващи с 00 800, или могат да таксуват тези обзидания.

Допълнителна информация за Европейския съюз можете да намерите в интернет (<http://europa.eu>).

В края на изданието ще намерите библиографско каре.

Люксембург: Служба за публикации на Европейския съюз, 2011 г.

ISBN 978-92-79-17757-6

doi:10.2766/79145

© Европейски съюз, 2011

Възпроизвеждането е разрешено при посочване на източника.

Снимка на корицата © Европейски съюз, 2011 / Фотограф: Карл Кордоние

Графичен дизайн: Стефано Матей

Printed in Belgium

Отпечатано върху хартия, избелена без употреба на елементарен хлор (ECF).

СЪДЪРЖАНИЕ

1. Въведение	5	4. Признаване на квалификациите:	19
1.1. Контекст и цели	5	4.1. Въвеждане на академично признаване	19
Политиката на Европейския съюз за насърчаване на мобилността с учебна цел	5	4.2. Отговорности на държавите-членки и на Европейския съюз	19
Правата на студентите да учат в чужбина в рамките на ЕС	5	4.3. Актове на ЕС с незадължителна юридическа сила	20
1.2. Обхват	6	4.4. Правни мерки на ЕС	20
2. Достъп до образование	9	5. Заключение	23
2.1. Правото на свободно движение	9	ПРИЛОЖЕНИЕ I ПРАВА НА СТУДЕНТИТЕ ПО ПРОГРАМА „ЕРАЗЪМ“	24
2.2. Пречки за свободното движение — пряка и непряка дискриминация	9	ПРИЛОЖЕНИЕ II ЧЛЕНОВЕ НА СЕМЕЙСТВОТО И СТУДЕНТИ ОТ СТРАНИ ИЗВЪН ЕС	24
2.3. Права на студентите, произтичащи от тяхното местопребиваване	10	ПРИЛОЖЕНИЕ III: ИЗВАДКИ ОТ ДОГОВОРА ЗА ФУНКЦИОНИРАНЕТО НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ	26
Студенти от ЕС	10	ПРИЛОЖЕНИЕ IV: СПИСЪК НА РЕЛЕВАНТНА СЪДЕБНА ПРАКТИКА, СВЪРЗАНА С МОБИЛНОСТТА В ОБРАЗОВАНИЕТО И ОБУЧЕНИЕТО	27
Студенти от страни извън ЕС	11	Бележки	28
2.4. Такса за обучение	11		
2.5. Езикови изисквания	12		
2.6. Дистанционно обучение	12		
3. Права на студентите в приемащата държава-членка	15		
3.1. Допустимост за финансиране	15		
3.2. Диференциран достъп до безвъзмездни средства и заеми за издръжка	15		
Финансова помощ от страна на приемащата държавата-членка	15		
Финансова помощ от страна на приемащата държава-членка	16		
3.3. Намалени цени на обществения транспорт	16		
3.4. Студентско настаняване	16		
3.5. Данъчни облекчения в държавата-членка по произход	16		
Права на студентите от страни извън ЕС („граждани на трети страни“)	17		

1. ВЪВЕДЕНИЕ

1.1. Контекст и цели

Политиката на Европейския съюз за насърчаване на мобилността с учебна цел

Пътуването на младите хора до друга страна от ЕС, за да учат там („мобилност с учебна цел“), е едно от основните средства, позволяващи им да получат нов гласък в личностното си развитие, както и да увеличат шансовете си за работа в бъдеще. Мобилността с учебна цел е от полза и за ЕС като цяло: тя подхранва чувството за европейска идентичност, способства за по-свободното разпространение на знанията и допринася за вътрешния пазар с това, че европейците, които като млади са участвали в мобилност с учебна цел, с по-голяма вероятност ще бъдат мобилни по-късно и в професионалния си живот.

Комисията насърчава мобилността с учебна цел от десетилетия наред. Програмата „Еразъм“, чието начало бе поставено през 80-те години на миналия век и която сега е част от програмата на ЕС „Учене през целия живот“, подкрепя студентския и академичния обмен и трансфера на знания между институциите в продължение на повече от двадесет години, като студентските отзиви потвърждават положителното въздействие на мобилността с учебна цел. Комисията също така е активен партньор в Болонския процес — споразумение между 47 държави за създаването на Европейско пространство за висше образование.

В стратегията на Комисията „Европа 2020“, която чертае пътя за ЕС през следващото десетилетие, също е отредено приоритетно място на мобилността с учебна цел като средство за обогатяване на уменията на хората и на Съюза като цяло. Настоящият документ е част от една от водещите инициативи на „Европа 2020“ — „Младешта в движение“. Целта на „Младешта в движение“ е да се повиши ефективността и международната привлекателност на европейските

висши учебни заведения и като цяло да се подобри качеството на всички нива на образование и обучение в ЕС, включително като се предостави на всички млади хора в Европа възможност да изминат част от образователния си път в друга държава-членка.

Като се има предвид водещата отговорност на държавите-членки за образованието и обучението, ЕС няма правомощието да приема законодателство със задължителна правна сила в областта на образованието. Правилата най-общо се основават на разпоредбите на Договора и тяхното тълкуване в съдебните решения, като по този начин правата на студентите претърпяха развитие и постепенно разшириха своя обхват с течение на времето. Тъй като този процес продължава и много от решенията са сравнително отскоро, правата на студентите, участващи в студентска мобилност, не винаги са ясни. В Комисията постъпват множество жалби и запитвания от граждани, които не са сигурни за своите права или се натъкват на трудности при признаване на академичната им квалификация.

Документът има за цел накратко да изложи тълкуването на Комисията за действащите правила в тази област, като един вид ръководство за държавите-членки, университетите и другите заинтересовани страни, и да информира младите хора, така че те да познават правата си и по този начин да са по-добре подготвени за период на обучение в чужбина.

Комисията също така обяви в многогодишната си работна програма от 2010 г.¹ своето намерение да излезе със Съобщение относно гражданството, в което ще бъде очертан един по-широк кръг от спънки, които могат да възпрепятстват гражданите пълноценно да упражняват правата си на граждани на Съюза, и ще бъдат посочени предвидените от Комисията решения на тези проблеми.

Правата на студентите да учат в чужбина в рамките на ЕС

Със самия Договор² е гарантирано правото на всички европейски граждани да се движат от една държава-членка в друга, при съблюдаване на определени ограничения, установени в Договора и в законодателството. Първоначално

Европейската общност³ не разполагаше със специфични правомощия в областта на образованието, с изключение на професионалното обучение; в резултат на това права в тази област съществуваха само дотолкова, доколкото те допринасяха за икономическите цели на Европейската общност. На тази основа работниците мигранти от ЕС и членовете на техните семейства имаха право на същите социални придобивки, както и гражданите на приемащата държава-членка, включително тези в областта на образованието.

Съдът на Европейския съюз даде своето тълкуване на разпоредбите на Договора относно професионалното обучение, за да създаде права за мобилните студенти в ЕС. В решението *Gravier* той реши, че студенти от други страни от ЕС следва да имат достъп до професионални курсове на държава-членка за обучение при равни условия с гражданите ѝ, с аргумента, че това подобрява шансовете на хората на местния пазар на труда.

Договорът от Маастрихт (1993 г.) донесе две важни промени, които значително разшириха обхвата на правата, гарантирани от законодателството на ЕС: въвеждането на специални правомощия за Европейския съюз в областта на образованието; и въвеждането на европейско гражданство.

Според тълкуването, дадено от Съда на Европейските общности, съответните разпоредби от Договора обхващат правото на свободно движение и правото на недопускане на дискриминация, с които се ползват европейците единствено поради статута им на граждани (а оттам — и на студенти), независимо от това дали те са „икономически активни“. Националните правителства продължават да носят отговорност за съдържанието и организацията на техните образователни системи. Тази отговорност обаче все пак трябва да се упражнява в съответствие с правото на Европейския съюз. Това означава, че гражданите на ЕС не следва да бъдат дискриминирани по отношение на достъпа им до каквото и да бил курс на обучение, дори той да не е пряко свързан с по-късно практикуваната от тях професия.

1.2. Обхват

В документа вниманието основно е съсредоточено върху мобилността в сферата на висшето образование и професионалното обучение, тъй като именно с тях най-често е свързана мобилността и това е областта, в която на практика има тенденция да възникват въпроси, въпреки че много от правилата са приложими и за образованието като цяло. Структурата следва пътя на един студент, който решава да замине да учи в чужбина, и включва анализ на препятствията, които той може да срещне преди, по време и след приключване на периода на мобилност, като се започне с кандидатстването за прием в приемащата институция и се стигне до престоя му в приемащата държава-членка и най-накрая проблемите при използване на придобитата от него квалификация. Разгледан е начинът, по който съгласно първичното и вторичното право и съдебната практика на Съда на Европейските общности правото на недопускане на дискриминация и правото на свободно движение се прилагат при третирането на студентите както от страната, където те учат, така и от собствената им страна, по отношение на достъпа до образование, финансово подпомагане и други придобивки, и признаването на дипломите.

Документът не разглежда въпроса за признаване на квалификацията за професионални цели, който е регламентиран с отделна правна рамка⁴, като се позовава на него само когато това има отношение към академичното признаване.

M

2. ДОСТЪП ДО ОБРАЗОВАНИЕ

2.1. Правото на свободно движение

Първият въпрос, който си задава всеки студент или стажант, който планира да замине да учи в друга страна от ЕС, е въпросът дали в действителност той има право да направи това като гражданин на друга държава-членка.

Правото на Съюза дава ясен отговор на този въпрос: Студентите от ЕС се ползват с право на свободно движение във всички държави-членки: на тях не може да се откаже достъп до образование или обучение в друга страна от ЕС заради тяхното гражданство.

Основанията за правото на студентите на свободно движение претърпяха развитие с течение на времето. Правомощията на Европейския съюз в сферата на образованието — в т.ч. ролята на ЕС за насърчаване на мобилността с учебна цел — първоначално бяха ограничени в Договора за създаване на Европейската общност само до професионалното обучение⁵. След като Съдът на Европейските общности започна обаче да разглежда конкретни случаи на дискриминация по отношение на достъпа до професионално обучение и общо образование от началото на 80-те години на миналия век, правото на всеки учащ се, независимо дали учи в сферата на общото, професионалното или висшето образование, да се движи свободно в рамките на Съюза с цел обучение беше потвърдено в поредица от различни съдебни решения.

- В решението си *Forcheri*⁶ Съдът приема, че е проява на дискриминация от страна на държава-членка събирането на такса за включване в курсове за професионално обучение от гражданин на друга държава-членка (в конкретния случай, съпругата на работник в първата държава-членка), ако нейните собствени граждани са освободени от тази такса.
- В ключовото решение *Gravier*⁷ Съдът приема, че макар с Договора да не са възложени на институциите на Общността правомощия във връзка с организацията и политиката в сферата на образованието, условията за

достъп до професионално обучение (според Съда, това е всяка форма на обучение, което подготвя за професия, занаят или заетост) попадат в обхвата на Договора. Това е така и в конкретния случай, въпреки че съответният учащ се е сменил местоживеенето си единствено и само с цел обучение.

- В решението *Blaizot*⁸ Съдът потвърждава, че висшето и университетското образование спадат към професионалното обучение.

Договорът от Маастрихт отбеляза още две стъпки напред. Той разшири обхвата на действие на ЕС в сферата на образованието, като отреди на ЕС ролята да насърчава сътрудничеството между държавите-членки в сферата на образованието; и да насърчава мобилността на студенти и преподаватели⁹. Той въведе също така понятието „европейско гражданство“ — всички граждани на държавите-членки са граждани на ЕС, като се ползват с правото да се движат и пребивават навсякъде в Съюза¹⁰.

2.2. Пречки за свободното движение — пряка и непряка дискриминация

Гражданството на ЕС включва не само свободата да се движат и да пребивават навсякъде в Съюза; то означава също така, че всеки трябва да бъде третиран по един и същ начин, независимо от неговата националност. Тези права бяха затвърдени от Съда на Европейските общности през годините, в случаите, в които студенти от ЕС, учещи или желаещи да учат в друга страна от ЕС, са се сблъскали с препятствия, които противоречат на принципа на равно третиране.

- В решението *Grzelczyk*¹¹ Съдът заяви, че гражданството на Съюза е предвидено да бъде основният статус на гражданите на държавите-членки. Ето защо на френски гражданин, който е учил в Белгия, не може да бъде отказано, единствено на основание на неговата националност, правото на минимум средства за съществуване, с което се ползват всички белгийци.

Договорът изрично забранява дискриминацията по национален признак в рамките на обхвата на Договора¹². Пряка дискриминация е налице, когато хората са третирани по различен начин въз основа на тяхната националност или на основата на характеристика, която не може да се отдели от тяхната националност. Този вид дискриминация може да бъде оправдана единствено въз основа на изключения, изрично предвидени в Договора. Всякакви дерогации се тълкуват много стриктно от Съда, тъй като дискриминацията по национален признак противоречи на основните принципи на ЕС.

Непряка дискриминация има, когато се прилага някакъв друг критерий, в резултат на което обаче е засегната значително по-голяма част от хората от една националност. Например, една мярка, която прави разлика между хората въз основа на това дали те имат обичайно местопребиваване в дадена държава-членка, може да има отрицателен ефект върху гражданите на други държави-членки, тъй като лицата без обичайно местопребиваване в тази държава-членка в повечето случаи са чужденци.

Различното третиране на хората на тези основания може да бъде оправдано само ако държавата-членка може да докаже, че то се основава на обективни съображения, несвързани с националността, и че е съразмерно с въпросните законосъобразни цели, т.е. то не може да надхвърли пределите на стриктно необходимото за тази цел.

- В решението *Bressol*¹³ Съдът е приел, че определянето на квота от 30 % за студентите, които не се считат за местни лица в дадена държава-членка, за определени курсове за обучение, представлява непряка дискриминация спрямо граждани на други държави-членки. Тъй като всяко такова ограничение на достъпа застрашава основополагащото право на свободно движение, тълкуването на Съда е много стриктно. Единственият мотив, приет от Съда за такава дискриминация, е необходимостта да се опази общественото здраве; но държавата-членка ще трябва да докаже — чрез обективен, подробен анализ, подкрепен със солидни и последователни данни, — че общественото здраве е в опасност и че ограничителните мерки са необходим и съразмерен начин за неговото опазване.

2.3. Права на студентите, произтичащи от тяхното местопребиваване

За да могат студентите да заминат да учат в чужбина, те трябва, разбира се, да се чувстват уверени, че имат право да пребивават в съответната страна от ЕС. Благодарение на съществуващата ясна регулаторна рамка, на практика студентите от ЕС почти нямат проблеми в тази област.

- Като следствие от определенията на Съда относно правото на студентите на равно третиране по отношение на достъпа до образование, Съдът също така констатира по делото *Raulin*, че правото на учащия се на достъп включва и правото на пребиваване в друга държава-членка за целите на следването¹⁴.

Това е така, за да имат право студентите, като граждани на ЕС, а и техните семейства, да се движат и пребивават навсякъде в Съюза. Тези права са установени в Директива 2004/38/ЕО (относно правото на граждани на Съюза и на членове на техните семейства да се движат и да пребивават свободно на територията на държавите-членки)¹⁵.

Студенти от ЕС

Всеки студент от ЕС има право да влезе в друга страна от ЕС и да остане там до три месеца, при условие че притежава валидна карта за самоличност или паспорт.

Всеки студент от ЕС има право на престой в друга държава-членка, по-дълъг от три месеца, при условие че изпълнява определени условия. Той трябва:

- да е записан в курс на обучение в учебно заведение, независимо дали то е частно или държавно, акредитирано или финансирано от приемащата държава-членка;

- да е напълно здравно осигурен в приемащата държава-членка и трябва да информира съответния национален орган в съответствие с националните правила;
- да разполага с достатъчно финансови средства, за да не се превърне в неприемлива тежест за системата за социално подпомагане на приемащата държава-членка.

В зависимост от държавата-членка, от студента може да се изисква да се регистрира пред съответните власти.

Като всеки друг гражданин на ЕС, студент, който е пребивавал законно в продължение на непрекъснат период от пет години в приемащата държава-членка, придобива правото да живее там постоянно и правото да бъде третиран точно като местните студенти¹⁶.

Най-общо казано, най-близките родственици на студента имат право да го придружат, макар че се прилагат различни условия, в зависимост от това дали членовете на семейството са граждани на ЕС или не. За повече информация за правата на членовете на семейството, вж. приложение II.

Студенти от страни извън ЕС

Студентите от страни извън ЕС също имат право да пътуват в ЕС с цел обучение, при определени условия. Тяхното положение се разглежда в Директива 2004/114/ЕО на Съвета¹⁷, която има за цел да хармонизира националните законодателства в тази област. За повече информация, вж. приложение II¹⁸.

Според директивата държавите-членки трябва да улесняват допускането на студенти, граждани на страни извън ЕС, до участие в програмите за мобилност на ЕС¹⁹. Въпреки това, в определени случаи Комисията изпитва загриженост от продължителността на процедурите по издаване на визи за влизане на тези студенти в страни от ЕС, която продължителност в отделни случаи е била пречка за възползване на студентите от програмите на ЕС.

2.4. Такса за обучение

Въпросът със заплащането или незаплащането на такса за обучение стои различно в различните държави-членки. По същия начин в някои държави-членки като помощна мярка за посрещане на разходите за такса за обучение е предвидена възможност за отпускането на заеми или безвъзмездни средства. И в двата случая, при които съществуват или такси, или заеми/безвъзмездни средства за покриване на таксата за обучение, студентите от страна от ЕС имат същите права и/или задължения като местните студенти — както да заплатят събираните такси, така и да получат кредит/безвъзмездна помощ във връзка с таксата за обучение от държавата-членка, в която студентът ще се обучава.

- В решението *Brown* студент с френска националност е имал желание да учи в Шотландия. Шотландските власти му отказали „студентски помощи“, включващо изплащане от страна на държавата на неговата такса за обучение. Съдът е приел, че принципът за недопускане на дискриминация се прилага, когато помощта е предназначена за покриване на разходите за достъп до образование — ето защо той е имал право таксата му за обучение да бъде платена от негово име²⁰.

Това е така, защото заемът или безвъзмездните средства, отпуснати за покриване на таксата за обучение, са част от условията за достъп до образование. Ето защо, създаването на евентуални пречки за достъпа на студентите, учещи в чужбина, до подобна финансова подкрепа би било проява на дискриминация по национален признак, което противоречи на забраната за подобна дискриминация в Договора.

Правилата относно заемите/безвъзмездните средства, предназначени за покриване на таксата за обучение, се различават от заемите/безвъзмездните средства за издръжка, които са предмет на глава 3.

2.5. Езикови изисквания

Възможно е на студентите, които пътуват в чужбина с цел обучение или придобиване на професионална квалификация, да се наложи да докажат познаване на езика на приемащата страна, както и да положат изпит, за да бъдат приети от университет или друго висше учебно заведение.

Макар отделните държави-членки да имат право да установят изискване за определено ниво на владеене на езика — независимо дали се касае за упражняване на професия от даден индивид или за преминаване на курс на обучение — изискванията трябва да бъдат пропорционални. С други думи, нивото на езиковите познания, които студентът трябва да покаже, трябва да бъде достатъчно, за да отговори на целта, но не трябва да надхвърля пределите ☒.

- В решението *Angonese*²¹ една банка в немскоговорящия регион Bolzano в Италия изисквала от всички кандидати за работа да притежават определен сертификат, който да доказва, че те владеят както немски, така и италиански език. Съдът заяви, че въпросното изискване, според което доказването на езиковите умения може да стане само посредством един конкретен сертификат (който може да се придобие само в Bolzano), е непропорционално на целта. Комисията счита, че същият принцип е валиден и за езиковите тестове за достъп до образование.

2.6. Дистанционно обучение

Дистанционното обучение е формално обучение, при което обучаваният и обучаващият се намират в различни географски местоположения и обикновено комуникират помежду си в наши дни с помощта на ИКТ. Обучаваните не трябва да пътуват физически до друга държава, за целите на дистанционното обучение; но учащите се, които искат да имат достъп до дистанционно обучение от друга държава-членка, все още могат да бъдат обект на дискриминация по отноше-

ние на достъпа до дистанционно обучение или по отношение на заплащаната такса за обучение.

Все още не съществува съдебна практика, която да обхваща дистанционното обучение. Съюзът обаче си е поставил конкретно за цел да насърчава дистанционното обучение²², в резултат на което дистанционното обучение попада в приложното поле на принципа за недопускане на дискриминация.

Еднаквото третиране е гарантирано по силата на Договора, независимо от това дали институцията, която предоставя дистанционното обучение, е търговски субект (предоставящ услуга срещу заплащане) или юридическо лице с нестопанска цел.

Отделната институция, предоставяща дистанционно обучение зад граница в качеството си на търговски субект, е част от вътрешния пазар. Свободното движение на услуги през националните граници е една от „четирите свободи“ на вътрешния пазар²³. Ето защо студентите, желаещи да получат достъп до платено дистанционно обучение от която и да било държава-членка, имат право да бъдат третирани по същия начин като местните студенти, тъй като всеки случай на различно третиране би съставлявал нарушение на вътрешния пазар.

Трансграничното дистанционно обучение, предлагано от образователна институция с нестопанска цел (основно финансирана от публични фондове), не е услуга в този смисъл. Въпреки това, като граждани на ЕС, студентите, които искат да получат достъп до дистанционно обучение, предлагано в друга държава-членка, не могат да бъдат обект на дискриминация по национален признак²⁴. Ето защо дистанционното обучение трябва да се предлага на една и съща основа за всеки студент в рамките на ЕС, без значение каква е неговата държава-членка на произход.

3. ПРАВА НА СТУДЕНТИТЕ В ПРИЕМАЩАТА ДЪРЖАВА-ЧЛЕНКА

3.1. Допустимост за финансиране

След като студентът започне да учи в друга страна от ЕС, благодарение на своя статут на студент той би могъл да се ползва от определени придобивки или от преференциален достъп до определени стоки и услуги — например намалени цени на общественя транспорт или студентско настаняване.

Достъпът до тези различни видове придобивки първоначално се основаваше на законодателството, чийто субект са работниците мигранти от ЕС²⁵ и в чийто обхват Съдът на Европейските общности впоследствие включи и членовете на семействата на работниците.

Въпреки това, с въвеждането на гражданството на Съюза по силата на Договора от Маастрихт, вече като граждани на Съюза, а не просто като работници мигранти от ЕС, хората имат право да се движат и да пребивават свободно на територията на държавите-членки²⁶. Студентите от ЕС, които учат в чужбина, по този начин имат същото право на достъп до придобивки като това на местните студенти, освен когато дадена придобивка е изрично изключена от приложното поле на принципа на равно третиране.²⁷

3.2. Диференциран достъп до безвъзмездни средства и заеми за издръжка

Финансова помощ от страна на приемащата държавата-членка

Много държави-членки предоставят заеми или безвъзмездни средства за подпомагане на студентите в техните разходи за живот („разходи за издръжка“) по време на студентството. В някои случаи студентите могат да имат достъп до този вид помощ, когато учат в чужбина (на принципа на „преносимостта“ на безвъзмездни помощи или заеми). По силата на действащото право държавите-членки са свободни да решават дали да се позволи това. Според мрежата „Евридика“ твърде малко на брой държави-членки позволяват пълна преносимост на помощта за издръжка на практика²⁸. Това може да представлява сериозен демотивиращ фактор за гражданите, желаещи да учат в чужбина. Ако позволяват обаче такава преносимост, те са длъжни да гарантират, че правилата за допустимост не ограничават неоснователно правото на студентите на свободно движение в рамките на ЕС.

- Това бе решено в решението *Morgan*²⁹. Оспорваната разпоредба по това дело гласи, че учащите се могат да получат безвъзмездни средства за обучение в чужбина, само ако то се явява продължение на най-малко едногодишно обучение в тяхната страна. Съдът прие, че има вероятност това условие да възпре гражданите да учат в чужбина заради разходите и неудобствата, които то може да причини.

Ако държава-членка предоставя безвъзмездни средства на своите граждани за курсове за дистанционно обучение на нейната собствена територия, то тя трябва също така да ги предоставя за дистанционно обучение в институция в друга държава-членка при същите условия.

Финансова помощ от страна на приемащата държава-членка

- В определението *Bidar*³⁰ Съдът заяви, че безвъзмездните средства и заемите за издръжка попадат в „обхвата“ на Договора, —което означава, че по принцип гражданин на ЕС не може да бъде обект на дискриминация в тази област. Той обаче също така призна, че държавите-членки не следва да се нагърбват с прекомерното бреме да предоставят финансова помощ на студенти от друга държава-членка, които нямат друга връзка с тази страна, освен решението им да се преместят там с цел обучение.

Директива 2004/38/ЕО изрично изключва безвъзмездните средства и заеми за издръжка от принципа на равно третиране³¹. Това означава, че държавите-членки не са задължени да включат в кръга на получателите на безвъзмездни средства или заеми за издръжка студентите от друга държава-членка, освен ако те живеят там в продължение на определен период от време. След като обаче даден студент, след петгодишно пребиваване³², е придобил право на постоянно пребиваване, той има абсолютно същите права като тези на местните студенти.

Друга причина за това изключение е стремежът да се избегне възможната ситуация, при която едно лице може да се възползва на два пъти от студентска стипендия или заем, ако може да вземе със себе си стипендията, която получава от страната си. Един държавен заем или безвъзмездна помощ не могат да се добавят към финансиране от друга държава, ако преследват една и съща цел, свързана с обучение.

- В решението *Förster*³³ Съдът посочва, че подобно условие за предварително петгодишно пребиваване не може да се счита за прекомерен период от време за интегрирането в приемащата държава-членка на лице, което не е гражданин на същата държава³⁴.

3.3. Намалени цени на обществения транспорт

Това е доста разпространена студентска придобивка в много държави-членки. Комисията обаче беше сигнализирана от студенти, учещи в чужбина, които са били лишени от възможността да се ползват от тази придобивка с аргумента, че те не са граждани на държавата-членка или че не са изпълнили условията за постоянно пребиваване.

Комисията счита, че намалените цени на обществения транспорт се квалифицират като „помощ за издръжка“.³⁵ Въпреки това, тъй като в случая не се касае за безвъзмездна помощ или студентски заем, студентите не могат да бъдат лишавани от тях по национален признак.

3.4. Студентско настаняване

Това е още една област, в която Комисията е получавала оплаквания. Отговорът на Комисията е, че студенти от ЕС имат право на достъп, при същите условия като местните студенти, до настаняване, каквото се предлага изключително на студенти от държавата-членка или от организации, действащи от нейно име.

3.5. Данъчни облекчения в държавата-членка по произход

Държавата-членка по произход може да предоставя **данъчни облекчения** на студентите или техните семейства, като им позволява да приспаднат разходите, свързани с обучението, от облагаемия доход. Макар това да се отнася предимно за студентите, учещи в родната си страна, разходите за обучение в друга дър-

жава-членка също са данъчно признати, в разумни граници (държавите-членки имат право, например, да определят горна граница за размера на таксата за обучение, който може да бъде приспаднат с цел да се избегне евентуална прекомерна финансова тежест).

- В решението *Schwarz*³⁶ Съдът е приел, че държава-членка, която разрешава от данъка върху доходите на родителя да се приспадне таксата за обучение на неговото дете, но само ако детето посещава училище в тази държава-членка, ограничава правото на детето на свобода на движение.

Права на студентите от страни извън ЕС („граждани на трети страни“)

Студентите от страни извън ЕС имат право да учат в Съюза, при условие че те изпълняват определени условия, които варират в зависимост от техния статус и от законодателството на приемащата държава-членка (например те могат да бъдат изключени на квотен принцип). Въпреки това, правото на обучение не придава автоматично други права, от които се ползват студентите от ЕС (например правото да плащат същата такса за обучение като местните граждани или гражданите на ЕС; правото на транспортни разходи по намалени цени и т.н.). Въпреки това, в извънучебно време и от втората година на пребиваване, на студентите трябва да се разреши да работят в продължение на минимум 10 часа седмично или еквивалента им в дни или месеци на година³⁷.

Гражданите на страни извън ЕС, които отговарят на условията за дългосрочно пребиваване, придобиват правото да бъдат третирани по принцип абсолютно по същия начин като местните студенти.

За повече информация, вж. приложение II.

4. ПРИЗНАВАНЕ НА КВАЛИФИКАЦИИТЕ:

4.1. Въвеждане на академично признаване

След като студентът е завършил успешно периода си на обучение в чужбина, той има право на някаква форма на сертификат от университета, където е учил — независимо дали това е диплома или образователна степен, или уверение за следваното обучение. Тогава възниква въпросът за признаването на този документ, било при завръщането му в собствената му страна, или в друга държава-членка.

Това е жизненоважен етап, но също и такъв, през който могат да възникнат трудности. Всяка страна от ЕС има своя собствена, единствена по рода си образователна система, така че съществува голямо многообразие както по отношение на това, което се научава, така и по отношение на издаваните дипломи.

Налице е обща за ЕС система за взаимно признаване на професионалните квалификации с цел упражняване на професия.³⁸ Това се отнася за „регулираните“ професии, т.е. професиите, които не могат да бъдат заемани или практикувани в приемащата държава-членка без някои определени професионални квалификации, и за гражданите, които са напълно квалифицирани да упражняват дадена професия в определена държава-членка и които желаят да упражняват същата професия в друга държава-членка. Дали дадена професия се смята за „регулирана“ ще зависи от законодателството на държавата-членка, в която гражданинът желае да практикува професията си³⁹.

От друга страна, настоящият документ ще се занимае по-скоро с по-общия въпрос за **академичното признаване (признаване за целите на последващо обучение) на дипломи и периоди на обучение в чужбина**. Академич-

ното признаване може да бъде полезно и за хора, търсещи работа в сферата на нерегулираните професии, тъй като то може да помогне на потенциалните работодатели да разберат доколко ценна е чуждестранната квалификация на кандидата. Поради многообразието на образователните системи, процесът на установяване на това дали определена диплома, получена в една страна е равностойна на придобита в друга страна, може да отнеме време и да бъде съпътстван от някои спорни моменти. Много от писмата, жалбите и петициите, които Комисията получава от студенти, засягат въпроси на академичното признаване (въпреки че следва да се припомни, че при по-голямата част от случаите признаването протича безпроблемно: тези оплаквания в действителност представляват нищожна част от многобройните студенти, които понастоящем се възползват от възможностите за мобилност с учебна цел).

4.2. Отговорности на държавите-членки и на Европейския съюз

Академичното признаване е отговорност на държавите-членки; независимо от това, те трябва да упражняват тази компетентност в съответствие със законодателството на ЕС. Това означава, че с отказа си да признаят конкретна диплома те не могат да проявяват дискриминация по национален признак или да възпрепятстват правото на отделния гражданин на свободно движение. В препоръка от 2001 г. относно мобилността на студенти, лица, преминаващи обучение, доброволци, преподаватели и обучаващ персонал, държавите-членки бяха призовани да предприемат подходящи мерки, така че решенията на органите, отговарящи за академичното признаване, да се приемат в разумни срокове, да са мотивирани и да могат да бъдат оспорвани по административен и/или съдебен ред⁴⁰.

Освен това, с Договора изрично се разкрива поле за действие на Съюза не просто за насърчаване на мобилността на студенти и преподаватели, но и за стимулиране на академичното признаване на дипломи и периоди на обучение⁴¹. Значението на този въпрос стана причина Комисията да се занимае с него на няколко фронта.

4.3. Актове на ЕС с незадължителна юридическа сила

Комисията създаде мрежа от национални центрове за академично признаване и информация (National Academic Recognition and Information Centres, NARIC)⁴² за предоставяне на информация относно признаването на квалификации, придобити в чужбина.

Центровете NARIC имат за цел подобряване на академичното признаване на дипломи и периоди на обучение в рамките на ЕС, страните от Европейското икономическо пространство (ЕИП) и Турция.

Центровете NARIC във всички страни-членки могат да предоставят на студентите, висшите учебни заведения или работодателите авторитетни консултации и информация във връзка с академичното признаване на дипломи и периоди на обучение, предприети в други държави.

Висшите учебни заведения до голяма степен са автономни при вземането на техните собствени решения във връзка с приема на чуждестранни студенти и предоставянето на студентите на освобождаване от част от учебните програми на базата на образованието в чужбина. В резултат на това повечето центрове NARIC не вземат решение, а предлагат при поискване информация и консултации относно чуждестранни системи за образование и квалификация.

Комисията също така разработи набор от инструменти, предназначени да бъдат използвани в целия ЕС, като всички те имат за цел по един или друг начин да хвърлят светлина върху обучението, което се провежда в друга европейска страна, и то да получи съответно признание:

- Европейска квалификационна рамка: това е инструмент, който съотнася квалификациите в различните страни към една обща европейска референтна рамка. В момента, в който бъде въведена изцяло, тя следва да улесни сравняването на нивото на квалификация в различните държави-членки на ЕС.

- Приложение към дипломата: документ, прикрепен към документ за степен или диплома, който дава описание на съдържанието и нивото на преминатото обучение. От университета или от другото учебно заведение, което издава дипломата, зависи дали ще прикачи приложение към дипломата, но учебните заведения настоятелно се приканват да правят това. През 2003 г. министрите, отговарящи за висшето образование в страните участнички в Болонския процес (включващ всички държави-членки) решиха, че от 2005 г. нататък всеки завършващ обучението си студент следва автоматично и безплатно да получава приложение към дипломата си, издадено на широко разпространен европейски език⁴³.
- Европейска система за трансфер и натрупване на кредити (European Credit Transfer and Accumulation System, ECTS): тя дава възможност на студентите да събират кредити за знанията, които получават в рамките на висшето образование, въз основа на резултатите от обучението и обема на работата в рамките на даден курс. Повечето държави-членки вече въведоха системата ECTS в националното си законодателство, уреждащо висшето образование, по отношение на програмите за обучение от първия и втория цикъл (бакалавър и магистър).

Всички тези инструменти съответно могат да помогнат на университетите или работодателите в другите страни от ЕС да разберат каква точно квалификация притежава завършилото следването си лице.

4.4. Правни мерки на ЕС

В някои изключителни случаи Комисията откри процедури за нарушение срещу отделни държави-членки. Тези процедури не достигат непременно до Съда, тъй като проблемите често се решават в диалог със съответната държава-членка.

С течение на времето няколко казуса, в центъра на които беше признаването на професионалните квалификации⁴⁴ косвено имаха отношение към академич-

ното признаване, и по-конкретно — към принципа на свободно движение на гражданите на ЕС, който стои в основата му.

- Например Комисията счете, че определено правителство е прилагало завишени такси във връзка с акта на признаване на квалификации, придобити в друга държава-членка. Ако начисляваната сума е очевидно по-висока от реалните административни разходи, Комисията счита, че тези по-високи разходи могат да се тълкуват като форма на санкциониране на студента за това, че е избрал да учи в чужбина, което прави това ниво на таксите несъвместимо с правото на ЕС⁴⁵.
- В решението по делото *Комисията срещу Испания* е било отказано повишение на инженерни кадри с аргумента, че тяхната квалификация е придобита в друга държава-членка. Съдът подчерта, че повишението в рамките на публичния сектор, в случаите когато даден работник практикува „регулирана професия“ по смисъла на директивата за признаване на професионални квалификации, не може да бъде обвързвано с изискване за академична равностойност, в допълнение към професионално признаване⁴⁶.
- В определението по делото *Комисията срещу Гърция*⁴⁷ една държава системно отказва да признае дипломите от франчайзинг университети. Това са институции, които са сключили споразумение с чуждестранен университет, по силата на което обучението се провежда в лицензирания филиал на учебното заведение, но придобитото образование се утвърждава от образователна институция, която се намира в другата държава-членка и дипломата се издава от същата тази институция. Дипломите от тези университети по тази причина са квалификации от друга държава-членка. Съдът приема, че именно държавата-членка, която издава дипломата, има право да оценява качеството на образованието. Тъй като това са квалификации от друга държава-членка, дипломите от тези институции могат да попаднат в обхвата на Директива 2005/36/ЕО при определени условия⁴⁸. Гръцките власти по тази причина бяха задължени да ги признават за целите на достъпа до регулирана

професия. Същият принцип се прилага за квалификациите, придобивани чрез дистанционно обучение.

- В допълнение, всяка пълна забрана, с която се отказва да бъдат признати дипломите от франчайзинг университети, може да възпре учениците да посещават тези курсове и по този начин да попречи на свободата на установяване на университета⁴⁹.
- На последно място, в определението *Kraus* беше решено, че държавите-членки могат да изискват от своите граждани да имат административно разрешение за използване на образователна и научна степен (например „доктор“). Това се дължи на необходимостта да се защити населението срещу злоупотребата с академични звания, които може да не са били надлежно присвоени. Но процедурата за издаване на разрешение трябва да бъде справедлива и съразмерна⁵⁰.

5. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Както става видно от настоящия документ, с Договорите, съгласно даденото им тълкуване в съдебните решения, са установени някои права на студентите мигранти.

- При кандидатстване в университет или друга образователна институция в чужбина, приемът на граждани на ЕС следва да се осъществява при същите условия като за местните кандидати.
- Таксите за обучение трябва да бъдат на едно и също ниво за всички студенти от ЕС, а заемите за покриване на таксата за обучение, ако има такива, трябва да бъдат достъпни на една и съща основа за всички, включително за дистанционно обучение.
- Ако студент се нуждае от финансова подкрепа по време на обучение в чужбина, той може да бъде в състояние да получи безвъзмездна помощ от своето собствено правителство, като правителствата, които предвиждат преносимост на безвъзмездните средства, не могат да поставят несъразмерни условия за тази преносимост. Правителствата не са длъжни обаче да предоставят на разположение на студентите, които са се преместили да учат в страната им, заеми за издръжка, освен ако те са със статут на постоянно пребиваващи.
- Ако курсът, който студент желае да изкара, се осъществява на език, който не е първият му език, университетът може да изиска от него да докаже езиковата си квалификация или да положи съответен езиков тест, за да гарантира, че той ще бъде в състояние да завърши курса.
- След като бъдат вече в новата страна, студентите трябва да бъдат третираны по същия начин като местните студенти.
- Когато те се завърнат в собствената си страна и искат признаване на квалификации, придобити в чужбина, властите трябва да гарантират, че те няма да бъдат санкционирани за това, че са се възползвали от правото си на мобилност.

Въпреки всеобхватната правна рамка, която благоприятства студентската мобилност, в много отделни случаи продължават да възникват проблеми, тъй като правилата не се прилагат правилно. Службите на Комисията изразяват надеждата, че настоящият наръчник ще помогне да се внесе повече яснота, като по този начин ще улесни упражняването от страна на гражданите на правото им на свободно движение за целите на образованието.

Тези изисквания са минималните стандарти. Държавите-членки имат свободата да направят повече от абсолютно необходимото по закон и да предприемат други мерки за насърчаване на мобилността; например в някои страни на всеки студент от ЕС може да бъде предоставена безвъзмездна помощ, независимо от това колко време е живял там⁵¹. Целта на Съюза е да се увеличи значително мобилността с учебна цел, поради което Комисията силно насърчава подобни действия. Службите на Комисията ще продължат да работят с държавите-членки за разрешаване на отделни случаи в светлината на принципите, залегнали в настоящия документ.

Наред с описаната по-горе правна рамка, редица практически пречки продължават да възпрепятстват студентската мобилност. Препоръка на Европейския парламент и на Съвета от 2001 г.⁵² призова държавите-членки да отстранят подобни пречки пред мобилността, между другото, като улеснят ползването от студентите на стипендии от собствените им страни и национални помощи, когато учат в чужбина; да разгледат въпроса до каква степен лицата, упражняващи студентска мобилност, могат да се възползват от подкрепата за студенти, предоставяна от приемащата държава; и да улеснят академичното признаване в собствената държава-членка на периоди на обучение в чужбина. Препоръка от 2006 г. насърчи държавите-членки да приемат харта за качество на мобилността⁵³. Като част от *пакета с мерки „Младешта в движение“*, Комисията понастоящем внася предложение за препоръка на Съвета за насърчаване на мобилността с учебна цел сред младите хора. Предложението ще засегне такива въпроси, като предоставянето на информация за възможностите за мобилност с учебна цел, за езиковата и културната подготовка за мобилност в рамките на учебните програми, за подобряване на качеството на мобилността и за насърчаване на партньорствата за мобилност между различните заинтересовани страни.

ПРИЛОЖЕНИЕ I ПРАВА НА СТУДЕНТИТЕ ПО ПРОГРАМА „ЕРАЗЪМ“

В допълнение към общите права, посочени в настоящия документ, студентите, участващи в програмата „Еразъм“ на ЕС, имат право да очакват следното по силата на Студентската харта „Еразъм“:

- Между изпращащата и приемащата институция да има междуинституционално споразумение.
- Изпращащата и приемащата институции да подпишат с Вас преди стартирането на мобилността Споразумение за обучение/ обучителна практика (Learning/Training Agreement), детайлно описващо планираните дейности в чужбина, включително и предвидените за придобиване академични кредити.
- Не трябва да заплащате в приемащата институция такси за обучение, регистрация, полагане на изпити, достъп до лаборатории и библиотеки по време на Еразъм периода.
- Пълно академично признаване в изпращащата институция на приключилите дейности в Еразъм периода, съгласно предварително подписания Learning(Training) Agreement.
- След приключването на дейностите в чужбина да бъдете снабдени с Академична справка (Transcript of records/works), отразяваща резултатите от извършеното обучение (практика) и подписана от приемащата институция (търговско предприятие). В нея да са отразени вашите резултати с кредитите и получените оценки.

Ако практиката не представлява част от учебния план на студента, периодът следва поне да бъде вписан в приложението към дипломата.

- В приемащата институция да се отнасят с Вас и да Ви обслужват по същия начин, както с останалите студентите, които се обучават в нея..
- Да имате достъп до университетската харта Еразъм и до Декларацията за европейска политика на изпращащата и приемащата институция.
- Вашите стипендия и студентски заем в изпращащата държава се запазват по време на престоя в чужбина.

ПРИЛОЖЕНИЕ II ЧЛЕНОВЕ НА СЕМЕЙСТВОТО И СТУДЕНТИ ОТ СТРАНИ ИЗВЪН ЕС

1. Право на пребиваване

Членове на семейството, които имат право да придружават или да се присъединяват към студенти от ЕС въз основа на Директива 2004/38/ЕО⁵⁴:

- съпругът / съпругата;
- партньор, с когото гражданинът на Съюза е сключил регистрирано съжителство (ако законодателството на приемащата държава-членка третира регистрираното съжителство като равносилно на брак),
- деца на възраст под 21 години или които са лица на издръжка, включително тези на съпруга или на регистрирания партньор;

Тези членове на семейството, независимо от тяхната националност, имат право да пребивават заедно със студент от ЕС на територията на друга държава-членка, при условие че студентът отговаря на условията по член 7, параграф 1 от посочената директива във връзка с престой, по-дълъг от три месеца.

Други членове на семейството, които са лица на издръжка, като родители или баби и дядовци, и партньори, които приемащата държава-членка не признава за регистрирани партньорства, нямат автоматичното право на пребиваване, но властите на държавата-членка следва да се стремят да улеснят тяхното влизане и пребиваване⁵⁵.

По отношение на членове на семейството, които не са граждани на ЕС и все още не са жители на страна от ЕС, приемащата държава-членка може да изиска от тях да кандидатстват за входна виза, която следва да се предоставя безплатно и без излишни формалности.

Студенти от страни извън ЕС

Студент от страна извън ЕС, който иска да влезе в ЕС с цел обучение, трябва да отговаря на определени условия. Той трябва:

- да е приет във висше учебно заведение за провеждане на курс на обучение;
- да докаже, че разполага с достатъчно средства за покриване на разходите за издръжка, обучение и пътуване обратно до неговата страна;
- да разполага със здравна застраховка, която покрива лицето за рисковете, които обикновено се покриват за гражданите на държавата-членка;
- да представи доказателства (при поискване от държавата-членка) за достатъчно познания по езика, на който се води курсът;
- да представи доказателства (при поискване от държавата-членка), че е платена таксата за обучение.

Студентите от страни извън ЕС също така трябва да притежават валиден документ за пътуване, като държавите-членки могат да изискват документът за пътуване да бъде валиден най-малко за срока на планирания престой.

Държавите-членки следва да се стремят да улеснят приема на студенти от страни извън ЕС, участващи в програми на ЕС, които насърчават мобилността в посока към или в рамките на Съюза.

На студентите следва да се издава разрешение за пребиваване, валидно най-малко една година и с възможност за подновяване, ако притежателят му продължава да отговаря на необходимите условия.

2. Студенти от страни извън ЕС — права на дългосрочно пребиваващите

Студентите от страни извън ЕС, които пребивават на законно основание на територията на държава-членка в продължение на непрекъснат период от пет години, придобиват статут на дългосрочно пребиваващи⁵⁶. Спрямо гражданите на страни извън ЕС, които пребивават с цел обучение, обаче се прилагат специални условия. За да кандидатстват за придобиване на статут на дългосрочно пребиваващи, те трябва да са получили документ за пребиваване (например разрешително за пребиваване, издадено при наличие на постоянна работа), който позволява да им се предостави този статут. В този случай само половината от периодите на пребиваване с образователна цел или с цел професионално обучение могат да бъдат взети предвид при изчисляването на петгодишния период.

Дългосрочно пребиваващите имат право да бъдат третирани по същия начин, както собствените граждани на държавата-членка, която е тяхното място на регистрация или обичайно пребиваване, наред с другото, и по отношение на образование и обучение (включително за достъпа до стипендии за обучение⁵⁷), социално подпомагане⁵⁸, трудова заетост и социална сигурност, в съответствие с националното законодателство. Независимо от това, по същия начин като местните жители на другите държави-членки, може да се наложи те да представят доказателство за владееене на език, с цел обучение.

Дългосрочно пребиваващите могат да заминат да учат в друга държава-членка.

Те могат да придобият право на пребиваване в съответната държава-членка за период, по-дълъг от три месеца, след като изпълнят определени условия. Те трябва:

- да разполагат със стабилни и постоянни финансови ресурси, така че да бъдат в състояние да издържат себе си и семейството си, без да разчитат на социално подпомагане от страна на държавата-членка;
- да разполагат със здравна застраховка, покриваща всички рискове във втората държава-членка;
- да представят доказателства (при поискване от втората държава-членка) за това, че са записани в акредитирано учебно заведение.

Веднага след като на гражданин на страна извън ЕС бъде предоставен статут на дългосрочно пребиваващ във втората държава-членка, той трябва да бъде третиран на равни начала в тази държава-членка.

ПРИЛОЖЕНИЕ III: ИЗВАДКИ ОТ ДОГОВОРА ЗА ФУНКЦИОНИРАНЕТО НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

Член 18 (предишен член 12 от ДЕО)

В обхвата на приложение на Договорите и без да се засягат специалните разпоредби, съдържащи се в него, се забранява всякаква дискриминация на основание гражданство.

Европейският парламент и Съветът, като действат в съответствие с обикновената законодателна процедура, могат да приемат правила, с които да забранят тази дискриминация.

Член 20 (предишен член 17 от ДЕО)

1. Създава се гражданство на Съюза. Всяко лице, което притежава гражданство на държава-членка, е гражданин на Съюза. Гражданството на Съюза се добавя към, а не замества националното гражданство.

2. Гражданите на Съюза се ползват с правата и имат задълженията, предвидени от Договорите. Те имат, *inter alia*:

- a) правото да се движат и пребивават свободно на територията на държавите-членки;
- b) правото да избират и да бъдат избирани в изборите за Европейски парламент, както и в общинските избори в държавата-членка, в която пребивават, при същите условия, както и гражданите на тази държава;
- в) правото да се ползват, на територията на трета страна, в която държавата-членка,

на която те са граждани, няма представителство, от закрилата на дипломатическите и консулските власти на всяка държава-членка при същите условия, както и гражданите на тази държава;

- г) правото да отправят петиции до Европейския парламент, да подават жалби до Европейския омбудсман, както и правото да се обръщат към институциите и към консултативните органи на Съюза на някой от езиците на Договорите и да получават отговор на същия език.

Тези права се упражняват при условията и в границите, определени от Договорите и от мерките, приети по тяхното прилагане.

Член 21 (предишен член 18 от ДЕО)

1. Всеки гражданин на Съюза има право свободно да се движи и да пребивава в рамките на територията на държавите-членки при спазване на ограниченията и условията, предвидени в Договорите, и на мерките, приети за тяхното осъществяване.

2. Ако се окаже необходимо Съюзът да предприеме действия за постигането на тази цел и Договорите не са предвидили необходимите правомощия, Европейският парламент и Съветът, като действат в съответствие с обикновената законодателна процедура, могат да приемат разпоредби с оглед улесняване на упражняването на правата, посочени в параграф 1.

3. За същите цели като посочените в параграф 1, и доколкото Договорите не предвиждат правомощия за тази цел, Съветът, като действа в съответствие със специална законодателна процедура, може да приема мерки в областта на социалната сигурност или социалната закрила. Съветът действа с единодушие след консултация с Европейския парламент.

Член 165 (предишен член 149 от ДЕО)

1. Съюзът допринася за развитието на качествено обучение чрез насърчаване на сътрудничеството между държавите-членки и, ако е необходимо, чрез подпомагане и допълване на техните действия, като напълно зачита отговорностите на държавите-членки за съдържанието на учебния процес и организацията на образователните системи и тяхното културно и езиково разнообразие.

Съюзът допринася за насърчаването на ролята на спорта в европейския живот, като отчита в същото време спецификите му, структурите, основаващи се на доброволното участие, както и неговата социална и възпитателна функция.

2. Действията на Съюза целят:

- развиването на европейско измерение в образованието, особено чрез обучение и разпространение на езиците на държавите-членки;
- насърчаване на мобилността на студенти и преподаватели, *inter alia* чрез стимулиране на академичното признаване на дипломи и срокове на обучение;
- насърчаване на сътрудничеството между образователните институции;
- развиване на обмена на информация и опит по проблеми, които са общи за образователните системи на държавите-членки;
- насърчаване на развитието на младежкия обмен и обмена на социално-образователни инструктори и насърчаване на участието на младите хора в демократичния живот на Европа;

- насърчаване на развитието на дистанционното образование;
  - развиване на европейското измерение в спорта чрез насърчаване на равенството и принципа на откритост в спортните състезания и сътрудничеството между организациите, отговарящи за спорта, както и чрез закрила на физическата и морална неприкосновеност на спортистите, по-специално на най-младите сред тях.
3. Съюзът и държавите-членки поощряват сътрудничеството с трети страни и с компетентните международни организации в областта на образованието и спорта, в частност Съвета на Европа.
4. За да допринесе за постигането на целите по настоящия член:
- Европейският парламент и Съветът, като действат в съответствие с обикновената законодателна процедура, след консултация с Икономическия и социален комитет и с Комитета на регионите, приемат поощрителни мерки, с изключение на всякаква хармонизация на закони и подзаконови разпоредби на държавите-членки;
  - Съветът приема препоръки по предложение на Комисията.

Член 166 (предишен член 150 от ДЕО)

1. Съюзът провежда политика на професионално обучение, която подкрепя и допълва действията на държавите-членки, като напълно зачита отговорностите на държавите-членки относно съдържанието и организацията на професионалното обучение.

2. Действията на Съюза имат за цел:

- да улеснят адаптирането към промените в промишлеността, в частност чрез професионално обучение и преквалификация;
- да подобрят първоначалното и продължаващо професионално обучение с оглед подобряване на професионалната интеграция и реинтеграция на пазара на труда;
- да улеснят достъпа до професионално обучение и да насърчават мобилността на обучаващите и обучаваните, и в частност на младите хора;
- да стимулират сътрудничеството по въпросите на обучението между общообразователните или учебните институции и фирми;
- да развиват обмен на информация по проблеми, общи за учебните системи на държавите-членки.

3. Съюзът и държавите-членки поощряват сътрудничеството с трети страни и с компетентните международни организации в областта на професионалното обучение.

4. Европейският парламент и Съветът, като действат в съответствие с обикновената законодателна процедура и след консултация с Икономическия и социален комитет и с Комитета на регионите, приемат мерки, с които допринасят за постигането на целите, посочени в настоящия член, с изключение на всякаква хармонизация на законите и подзаконовите разпоредби на държавите-членки, и Съветът, по предложение на Комисията, приема препоръки.

ПРИЛОЖЕНИЕ IV: СПИСЪК НА РЕЛЕВАНТНА СЪДЕБНА ПРАКТИКА, СВЪРЗАНА С МОБИЛНОСТТА В ОБРАЗОВАНИЕТО И ОБУЧЕНИЕТО

Достъп до образование

Дело Gravier/City of Liège, 293/83
 Дело Blaizot/University of Liège, 24/86
 Дело Lair/Universität Hannover, 39/86
 Дело Brown/The Secretary of State for Scotland, 197/86
 Дело Комисия/Белгия, C-65/03
 Дело Комисия/Австрия, C-147/03
 Дело Bressol и др./Gouvernement de la Communauté française, C-73/08

Безвъзмездни средства/заеми за издръжка

Дело Grzelczyk/Centre public d'aide sociale d'Ottignies-Louvain-la-Neuve, C-184/99
 Дело D'Hoop/Office national de l'emploi, C-224/98
 Дело Bidar/London Borough of Ealing & Secretary of State for Education and Skills, C-209/03
 Съединени дела Morgan/Bezirksregierung Köln и дело Bucher/Landrat des Kreises Düren, C-11/06 и C-12/06

Дело Förster/Hoofddirectie van de Informatie Beheer Groep, C-158/07

Признаване на квалификациите
 Дело Kraus/Land Baden-Württemberg, C-19/92
 Дело Neri/European School of Economics, C-153/02
 Дело Комисия/Герция, C-274/05
 Дело Комисия/Испания, C-286/06

БЕЛЕЖКИ

- 1 COM(2010) 135.
- 2 Съответните членове от Договора са включени в приложение III.
- 3 Преименувана на „Европейски съюз“ от Договора за функционирането на Европейския съюз, считано от 1 декември 2009 г.
- 4 По силата на Директива 2005/36/ЕО на Европейския парламент и на Съвета.
- 5 Тогава член 128 от ДЕИО.
- 6 Решение от 13 юли 1983 г. по дело *Forcheri*, 152/82, Recueil, [1983] стр. 02323.
- 7 Решение от 13 февруари 1985 г. по дело *Gravier*, 293/83, Recueil, [1985] стр. 00593.
- 8 Решение от 2 февруари 1988 г. по дело *Blaizot*, 24/86, Recueil, [1988] стр. 00379.
- 9 Тогава член 126 от ДЕО; сега член 165 от Договора за функционирането на Европейския съюз (ДФЕС).
- 10 Вж. членове 20 и 21 ДФЕС.
- 11 Решение от 20 септември 2001 г. по дело *Grzelczyk*, C-184/99, Recueil, [2002] стр. I-00663.
„Гражданството на Съюза е предвидено да бъде основният статус на гражданите на държавите-членки, който позволява на онези, които се намират в една и съща ситуация, да се ползват от еднакво третиране на основата на закона, независимо от тяхната националност, при спазване на изрично предвидените в него изключения“ (параграф 31).
- 12 Член 18 от ДФЕС.
- 13 Решение от 13 април 2010 г. по дело *Bressol*, C-73/08.
- 14 Решение от 26 февруари 1992 г. по дело *Raulin*, C-357/89, Recueil, [1992] стр. I-01027. След съдебната практика, установила правото на еднакво третиране по отношение на условията за достъп до професионално обучение, висшето образование и университетско образование, Съдът прие в началото на 90-те години на миналия век, че това право се прилага не само спрямо изискванията, определени от въпросното учебно заведение, като например таксата за участие, но и спрямо всяка мярка, която може да попречи на упражняването на това право. Съдът реши, че принципът за недопускане на дискриминация по отношение на условията за достъп до професионално обучение, произтичащ от членове 18 и 166 от ДФЕС (предишни членове 7 и 128 от ДЕИО), предполага, че гражданин на държава-членка, който е бил приет да участва в курс за професионално обучение в друга държава-членка, се ползва в това отношение с право на пребиваване за времето на курса.
- 15 Директива 2004/38/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 29 април 2004 г. относно правото на граждани на Съюза и на членове на техните семейства да се движат и да пребивават свободно на територията на държавите-членки, ОВ № L 229, 29.6.2004 г., стр. 35. Вж. членове 6 и 7 от директивата. В съответствие с член 7, параграф 4 от тази директива, държавите-членки имат възможност да ограничат кръга на членовете на семейството, които имат право да се присъединят или да придружават гражданин на ЕС, който се движи с учебна цел, до съпруга, регистрирания партньор и децата на издръжка. За повече подробности, вж. приложение II.
- 16 Вж. член 16 от директивата.
- 17 Директива 2004/114/ЕО на Съвета от 13 декември 2004 г. относно условията за прием на граждани на трети страни с цел образование, ученически обмен, безвъзмездно обучение или доброволческа дейност.
- 18 В съответствие с член 21 от директивата, през настоящата година Комисията трябва да представи доклад за прилагането на директивата.
- 19 Член 6, параграф 2.
- 20 Вж. решения от 21 юни 1988 г. по дело *Lair*, 39/86, Recueil, [1988] стр. 03161, точка 16 и дело *Brown*, 197/86, Recueil, [1988] стр. 03205, точка 17.
- 21 Решение от 6 юни 2000 г. по дело *Angonese*, C-281/98, Recueil, стр. I-04139.
- 22 Член 165, параграф 2, шесто тире от ДФЕС: „Действията на Съюза целят ...насърчаване на развитието на дистанционното образование;...“.
- 23 Гарантирана по силата на член 56 от ДФЕС (предишен член 49 от ДЕО).
„В рамките на разпоредбите по-долу се урежда забраната на ограниченията на свободното предоставяне на услуги в рамките на Съюза по отношение на гражданите на държава-членка, които са се установили в държава-членка, различна от тази, в която се намира лицето, за което са предназначени услугите.
Европейският парламент и Съветът, като действат в съответствие с обикновената законодателна процедура, могат да разширят обхвата на прилагането на разпоредбите на тази глава по отношение на граждани от трети държави, които предоставят услуги и които са се установили на територията на Съюза“.
- 24 Членове 18 и 20 от ДФЕС.
- 25 Член 7 от Регламент № 1612/68 предвижда, че:
„1. Работник, който е гражданин на държава-членка, не може поради своето гражданство да бъде третиран на територията на друга държава-членка различно от работниците — нейни граждани по отношение на условията за наемане на работа, и в частност, по отношение на трудовото възнаграждение, уволнението и ако остане безработен — на възстановяването или новото наемане на работа;
2. Той има право на същите социални и данъчни предимства, както работниците местни граждани“.
- 26 Членове 20 и 21 от ДФЕС.
- 27 Съгласно Директива 2004/38/ЕО: Член 24:
„1. При спазване на конкретните разпоредби, изрично предвидени в Договора и вторичното законодателство, всички граждани на Съюза, които пребивават въз основа на настоящата директива на територията на приемащата държава-членка, се ползват с третиране, еднакво с третирането на гражданите на тази държава-членка в рамките на обхвата на приложение на Договора. Това право се разпростира и включва членовете на семейството, които не са граждани на държава-членка и които имат право на пребиваване или постоянно пребиваване.
2. Чрез дерогация от параграф 1 приемащата държава-членка не се задължава да предостави право на социално подпомагане през първите три месеца на пребиваване или при необходимост, по-дългия срок, регламентиран в член 14, параграф 4, буква б), нито се задължава преди придобиването на право на постоянно пребиваване да отпусне финансова помощ за издръжка за обучение, включително и за професионално обучение, състояща се от безвъзмездна помощ или студентски заеми за лица, различни от работници или самостоятелно заети лица, лица, които запазват такъв статус и членове на техните семейства.“
- 28 От 27-те държави-членки на ЕС, само 3 предоставят подкрепа на студентите, учещи в страна от Европейското пространство за висше образование, без допълнителни условия към кандидатстващите, когато те се обучават в собствените им страни — Белгия (немскоговорящата общност), Люксембург и Холандия. Четири са държавите-членки, които изобщо не осигуряват

- преносимост — Италия (с изключение на две автономни области), Латвия, Полша и Румъния. За повече информация, вж. доклада на мрежата „Евридика“ за висшето образование в Европа: Най-нови моменти в Болонския процес (март 2009 г.).
- 29 Решение от 23 октомври 2007 г. по съединени дела *Morgan u Bucher*, C-11/06 и 12/06, Сборник, [2007] стр. I-09161.
- 30 Решение от 15 март 2005 г. по дело *Bidar*, C-209/03, Recueil, [2005] стр. I-02119. Решението по това дело е било постановено от Съда след изготвянето на директивата, но преди тя да може да бъде приведена в действие.
- 31 Вж. бележка под линия.23.
- 32 В съответствие с Директива 2004/38/ЕО.
- 33 Решение от 18 ноември 2008 г. по дело *Förster*, C-158/07, Сборник, [2008] стр. I-08507.
- 24 Вж. точка 54 от решението.
- 35 По смисъла на член 24 от Директива 2004/38/ЕО.
- 36 Решение от 11 септември 2007 г. по дело *Schwarz and Gootjes Schwarz*, C-76/05, Сборник, [2007] стр. I-06849.
- 37 Член 17 от Директива 2004/114/ЕО.
- 38 Както се посочва в Директива 2005/36/ЕО на Европейския парламент и на Съвета.
- 39 За да проверите дали дадена професия е регулирана в конкретна страна, можете да посетите следния интернет адрес: http://ec.europa.eu/internal_market/qualifications/regprof/index.cfm?fuseaction=home.home
- 40 Препоръка на Европейския парламент и на Съвета от 10 юли 2001 г. относно мобилността на студенти, лица, преминаващи обучение, доброволци, учители и инструктори (2001/613/ЕО), ОВ L 215, 9.8.2001 г., стр. 30.
- 41 Член 165:
Действията на Съюза цялата:
— развиването на европейско измерение в образованието, особено чрез обучение и разпространение на езиките на държавите-членки;
— насърчаване на мобилността на студенти и преподаватели, *inter alia* чрез стимулиране на академичното признаване на дипломи и срокове на обучение;
- 42 www.enic-naric.net/
- 43 Берлинско комюнике, http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/MDC/Berlin_Communique1.pdf
- 44 Съгласно Директива 89/48/ЕО (Cera 2005/36/ЕО).
- 45 Логиката на Комисията се е основавала по аналогия на решението от 11 юли 2002 г. по дело *D'Hoop*, C-224/98, съображение 31, Recueil, [2002] стр. I-06191.
- 46 Решение от 23 октомври 2008 г. по дело *Комисия/Испания*, C-286/06, Сборник, [2008] стр. I-08025. Вж. диспозитива на решението. Подобно решение в определението от 13 ноември 2008 г. по съединени дела *Maria Kastrinaki*, C-180/08 и C-186/08, Сборник, [2008] стр. I-00157.
- 47 Решение от 23 октомври 2008 г. по дело *Комисия/Гърция*, C-274/05, Сборник, [2008] стр. I-07969.
- 48 За да се прилага директивата спрямо „франчайзинг диплома“, обучението, предоставено от франчайзинг заведение, трябва да е официално валидирано от институцията, която издава дипломата. „Франчайзинг“ дипломата трябва също така да бъде същата като дипломата, която се връчва, когато обучението е преминало изцяло в държавата-членка, където се намира учебното заведение, издало дипломата. И на последно място, „франчайзинг“ дипломата трябва да предоставя същите права на представителите на професията в държавата-членка, където се намира учебното заведение, което издава дипломата.
- 49 Решение от 13 ноември 2003 г. по дело *Valentina Neri*, C-153/02, Recueil, [2003] стр. I-13555.
- 50 Решение от 31 март 1993 г. по дело *Kraus*, C-19/92, Recueil, [1993] СПС I-01663.
- 51 Студентите следва да се консултират с националните власти, за да разберат какви са техните права. Някои полезни връзки и друга информация можете да намерите на следния Интернет адрес: http://ec.europa.eu/youreurope/citizens/education/university/fees/index_en.htm?profile=0
- 52 Препоръка на Европейския парламент и на Съвета от 10 юли 2001 г. относно мобилността на студенти, лица, преминаващи обучение, доброволци, учители и инструктори (2001/613/ЕО).
- 53 Препоръка на Европейския парламент и на Съвета относно транснационалната мобилност в рамките на Общността с цел образование и обучение: Европейска харта за качество на мобилността (2006/961/ЕО).
- 54 Член 7, параграф 4.
- 55 Член 3, параграф 2.
- 56 Директива 2003/109/ЕО на Съвета от 25 ноември 2003 г. относно статута на дългосрочно пребиваващи граждани от трети страни.
- 57 Понятието безвъзмездни средства за обучение в сферата на професионалното обучение обаче не покрива мерките, финансирани по схеми за социално подпомагане. Освен това държавите-членки могат да вземат под внимание обстоятелството, че гражданите на Съюза могат да се ползват от същата придобивка в страната си по произход.
- 58 По този въпрос държавите-членки разполагат с правото да сведат придобивките за дългосрочно пребиваващите до основните придобивки (схеми за гарантиране на минимален доход, подпомагане при болест и бременност, подпомагане на родителите и дългосрочни грижи).

Европейска комисия

Твоите права като студент в чужбина: Наръчник за правата на студентите, участващи в студентска мобилност в Европейския съюз

Люксембург: Служба за публикации на Европейския съюз

2011 — 29 стр. — 25 x 17,6 см

ISBN 978-92-79-17757-6
doi:10.2766/79145

КАК ДА СЕ СДОБИЕМ С ПУБЛИКАЦИИТЕ НА ЕС?

Безплатни публикации:

- > чрез EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>);
- > от представителствата или делегациите на Европейския съюз.
Можете да получите координатите им, като посетите следния адрес:
<http://ec.europa.eu> или като изпратите факс на следния номер: +352 2929-42758.

Платени публикации:

- > чрез EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>).

Платени абонаменти (например годишните издания на сериите на *Официален вестник на Европейския съюз*, *Сборника съдебна практика на Съда на Европейския съюз*):

- > чрез някой от търговските представители на Службата за публикации на Европейския съюз (http://publications.europa.eu/others/agents/index_bg.htm).

Youth on the Move: <http://europa.eu/youthonthemove>

Youth Information: <http://europa.eu/youth>

European Job Mobility Portal : <http://ec.europa.eu/eures>

Help and advice on life, work and travel in the EU: <http://ec.europa.eu/youreurope>

European Commission: Education and Training: <http://ec.europa.eu/education>

European Commission: Employment, Social Affairs and Inclusion: <http://ec.europa.eu/social>

Служба за публикации

doi:10.2766/79145
ISBN 978-92-79-17757-6

NC-32-10-556-BG-C